4
Herdenking W. Aantjes

Aan de orde is **de herdenking naar aanleiding van het overlijden van de heer W. Aantjes (oud-fractievoorzitter ARP/CDA)**.

De **voorzitter**:
Beste familie van Willem Aantjes, beste medeleden, geachte aanwezigen,

Vandaag staan wij stil bij het overlijden van Willem Aantjes, oud-fractievoorzitter van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) en van het CDA. Hij was belangrijk voor de Nederlandse politiek vanwege de rol die hij speelde bij de oprichting van het CDA. Hij overleed op 22 oktober op 92-jarige leeftijd. Hij was al jaren niet meer actief in de politiek, maar de politiek bleef actief in hem. Hij was een man met een stevige eigen mening, die hij niet onder stoelen of banken stak. Op 16 juli verscheen er nog een opinieverhaal van zijn hand in Trouw, over de renovatie van het Binnenhof. Het laat zien dat de politiek, onze parlementaire democratie, hem tot op het laatste moment bleef boeien en dat hij die van heel dichtbij is blijven volgen.

Die betrokkenheid zat in zijn genen. Zijn vader was al gemeenteraadslid, wethouder, lid van de Provinciale Staten en burgemeester. Hij was het die zijn zoon op jonge leeftijd meenam naar een bijeenkomst van de ARP. Daarover zei Aantjes in een interview: "Ik herinner mij de verkiezingsbijeenkomst met Colijn in 1937. Ik was 14 jaar en zeer onder de indruk. Zo is dat gegroeid."

Willem Aantjes ging de politiek in om op te komen voor mensen die het niet op eigen kracht redden. Dat was zijn motivatie en zijn doel, zijn begin- en eindpunt. Zijn geloof was zijn drijfveer en de Bijbel zijn leidraad. Tot in de diepste vezels voelde hij zich daarmee verbonden. In een van de eerste portretten die van hem werden gemaakt, in 1960, zei hij daarover het volgende. "De mensen moeten geen band met je voelen omdat je hun materiële belangen goed behartigt; het vertrouwen van de kiezer moet rusten op de fundamentele geestelijke overeenstemming." Die opvatting heeft gedurende zijn gehele politieke loopbaan tot discussie geleid, zeker in de periode dat de confessionele partijen ARP, CHU en KVP gingen samenwerken in het CDA. De grondslagendiscussie kwam tot een hoogtepunt in 1975, tijdens het eerste partijcongres van het CDA. Aantjes nam toen openlijk stelling in zijn bekend geworden "bergrede", waarin hij pleitte voor een nieuwe christelijke politiek waarin het evangelie herkenbaar en leidend zou zijn. Het congres deelde zijn mening uiteindelijk niet.

Dat was allemaal ver nadat Willem Aantjes startte als Kamerlid. Zijn maidenspeech hield hij in 1959 over de IJsselmeervissers, die volgens hem directer bij besluitvorming moesten worden betrokken. Bloednerveus was hij toen, zei hij later in een interview, ook al was de zaal nog niet eens half gevuld. Voor hem was dat de reden om later zo vaak mogelijk aanwezig te zijn bij de maidenspeeches van andere Kamerleden. Zijn portefeuille was in eerste instantie een erfenis van zijn voorganger: landbouw en visserij, volkshuisvesting, bouwnijverheid en PTT-aangelegenheden. Later verbreedde zich dat met verkeer en waterstaat, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening en met buitenlandse zaken.

Het fractievoorzitterschap vond hij echter de allermooiste politieke functie. Die functie bekleedde hij voor de ARP in de periode van 1971 tot 1977 en voor het CDA, op dat moment de grootste regeringspartij, van 1977 tot 1978. Tijdens de langste formatie van onze parlementaire geschiedenis bleef hij consequent zijn eigen mening verkondigen. Als één van de loyalisten onderschreef hij het regeerakkoord van het kabinet-Van Agt niet, maar hij werd wel fractievoorzitter.

In 1978 verdween hij van de ene op de andere dag uit het politieke leven. Hij werd zelf onderwerp van het politieke en het publieke debat. Dat moet een zware, ingrijpende periode zijn geweest voor hem en voor zijn familie. In de luwte pakte hij de draad van zijn werkzame leven weer op, eerst als voorzitter van de Kampeerraad en later als lid en vicevoorzitter van de Raad voor de Volkshuisvesting.

Willem Aantjes ademde politiek, vanaf het moment dat hij Colijn hoorde spreken tot aan zijn dood drie weken geleden. Hij was een actief twitteraar, met een niet gering aantal van 7.000 volgers. Hij twitterde over de gedoogconstructie, over afsplitsingen en ook over de Voorzitter van de Tweede Kamer. Mensen zijn geïnteresseerd gebleven in zijn stevige eigen mening en dat moet hem veel voldoening hebben gegeven.

Onze gedachten gaan uit naar zijn familieleden, naar zijn partijgenoten hier en buiten deze Kamer en naar alle andere mensen die hem dierbaar waren en voor wie hij dierbaar was.

Ik geef nu het woord aan de vicepremier, de heer Asscher.

Minister **Asscher**:
Mevrouw de voorzitter. Het is onmiskenbaar: Willem Aantjes was zijn leven lang een man van principes. Maar dat kan ook bijna niet anders, want hij groeide op in de vooroorlogse gereformeerde kerk van de Alblasserwaard en werd politiek gevormd in de Anti-Revolutionaire Partij van Colijn en Schouten. In die wereld van mannenbroeders lagen zijn wortels en hij is zich daar ook altijd verbonden mee blijven voelen, al koos hij in geloofszaken en in de politiek nadrukkelijk zijn eigen weg. Een groepsdier en een klakkeloos volger is hij nooit geweest. Daarvoor was zijn karakter te sterk, zijn persoonlijke verantwoordelijkheidsgevoel te groot en zijn aard te nadenkend. Willem Aantjes was in alles zijn eigen man.

Zijn politieke leven is verbonden met een zeer enerverende periode uit onze parlementaire geschiedenis. Het was de tijd van de polarisatie, de bewust gezochte kloof tussen links en rechts, die soms ook dwars door zijn eigen ARP leek heen te lopen. Het was de tijd van het kabinet-Den Uyl en van de vorming van het CDA waarvan hij de eerste fractievoorzitter werd. En het was de tijd waarin het persoonlijke politiek was en het politieke persoonlijk.

Willem Aantjes stond voor beginselvaste politiek en een diepgewortelde betrokkenheid bij de wereld. Dat was bij hem religieus gemotiveerd en zat heel diep. Zoals hij het zelf zei in de terecht beroemd gebleven bergrede die de voorzitter net citeerde uit 1975: een zwaarder referentiekader dan het evangelie is er niet. Die evangelische bevlogenheid dreef Willem Aantjes als mens en als politicus. Hij koos

voluit voor bescherming van het kwetsbare en voor solidariteit met de zwakkere. En dat deed hij steeds op zijn eigen manier: welsprekend, Bijbelvast en met overtuigingskracht.

Over zijn plotselinge en onafwendbare afscheid van het politieke bedrijf in 1978 is daarna veel gezegd en geschreven. Het was het moment waarop het gebrek aan openheid over zijn persoonlijke verleden en de keuze die hij maakte tijdens de Tweede Wereldoorlog hem inhaalden. Zelf heeft Aantjes in retrospectief gezegd dat hij spijt had van dit grote zwijgen. "Ik ben ook slachtoffer geworden van mijn eigen fouten", zei hij nog in 2013. Tegelijkertijd is het veelzeggend dat een latere directeur van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie de affaire-Aantjes ooit het grootste bedrijfsongeluk in de geschiedenis van zijn instituut noemde. En ook anderen hebben erop gewezen dat Willem Aantjes bij zijn plotselinge vertrek als fractievoorzitter van het CDA onrecht is aangedaan.

Die kant van zijn verhaal kreeg pas veel later bredere aandacht. Dat moet niet eenvoudig voor hem zijn geweest. Maar het tekent Aantjes' sterke en onafhankelijke geest dat hij zich met het gebeurde wist te verzoenen en dat hij tot op zeer hoge leeftijd betrokken bleef bij zijn eigen partij en bij de publieke zaak. Tot op het laatst had hij opvattingen en verkondigde hij die ook.

Mevrouw de voorzitter. Met Willem Aantjes verliest de Nederlandse politiek een bevlogen en karaktervol mens. Namens het kabinet wens ik zijn vrouw en kinderen en andere nabestaanden alle kracht en sterkte toe bij de verwerking van dit grote verlies. Ik wens hun toe dat zij in deze moeilijke tijd troost mogen vinden in de woorden van Willem Aantjes zelf, die enkele jaren geleden het volgende zei. "Ik heb de wens om in vrede met God en alle mensen te overlijden; en wat de mensen betreft, ben ik een heel eind."

Dank u wel.

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht)

De **voorzitter**:
Voordat ik de vergadering schors, kan ik u vertellen dat de familie van Willem Aantjes in het ledenrestaurant zal zijn en dat er gelegenheid is om hen daar te condoleren.

De vergadering wordt van 14.14 uur tot 14.20 uur geschorst.